

A Debreceni Akadémiai Bizottság Bölcsleleti, Művészet- és Ókortudományi Szakbizottság Filozófiai Munkabizottsága, a TÁMOP-4.2.1/B-09/1/KONV-2010-0007 jelű kutatóegyetemi pályázat Bioetikai kutatócsoportja és a DE Humán Tudományok Doktori Iskolájának Filozófiai Programja a *Magyar Tudomány Ünnepe* rendezvénysorozat keretében konferenciát rendez, melynek címe:

A személy bioetikai kontextusai

A konferenciára tisztelettel meghívjuk.

A konferencia időpontja: 2010. november 22.

A konferencia helyszíne: Debreceni Akadémiai Bizottság
Debrecen, Thomas Mann u. 49.
Emeleti B terem

A konferencia kezdésének időpontja: 11.00 óra

Előadások időtartama: 30 perc + 15 perc vita

Program

11.00-11.10 : **Megnyitó: Rózsa Erzsébet**

11.10-11.55 - **Kovács József (SOTE): A személy fogalmának szerepe a bioetikában**

11.55-12.40 - **Dósa Ágnes (SOTE): A cselekvőképesség fogalmának szerepe a bioetikában**

12.40-13.25 - **Kakuk Péter (DE): A génállomány védelme és az emberi jogok**

13.25-14.10 *Ebédszünet*

14.10-14.55 - **Bánfalvi Attila (DE): A személy(esség) halála és feltámadása a modern medicinában**

14.55-15.40 - **Kelemen István (DE): A személy teóriája és a személy praxisa**

15.40-16.25 - **Nemes László (DE): Neuroetika és személyes azonosság**

16.25-16.35 *Kávészünet*

16.35-17.20 - **Tóth János (SZTE): A személy környezetetika kontextusai**

17.20-18.05 - **Kiss Lajos András (NYF): Az ember domesztikálása vagy transzformálása**
Gondolatok a bionika, a biotika és a genetika etikai problémáiról

18.05-18.15 *Kávészünet*

18.15-19.00 - **Rózsa Erzsébet (DE): A személy és a humán jelleg újraértelmezése a kortárs német diskurzusban**

Az előadások rezüméi

Kovács József: A személy fogalmának szerepe a bioetikában

Az előadás megvizsgálja, hogy a morális státusz fogalmának milyen megközelítései léteznek a bioetikában, s ezek milyen kapcsolatban vannak az erkölcsi személy fogalmával. A „kiknek (miknek) lehetnek jogai?” kérdésre ugyanis csak az egyik lehetséges válasz az, hogy erkölcsi személyeknek. Ennél tágabban meghúzva a kört mondhatjuk azt, hogy minden embernek, minden élőlénynek, sőt azt is, hogy minden földi létezőnek, s így élettelen (absztrakt) entitásoknak is lehetnek jogai, illetve rendelkezhetnek erkölcsi státusszal.

Az előadás vizsgálja az érdekek fajtáit, s az érdek és a morális státusz közötti összefüggés lehetséges formáit. Az antropocentrikus, biocentrikus és ököcentrikus környezeti etikák példáján keresztül mutatja be, hogyan terjeszthető ki a morális státusz fogalma az emberről minden élőlényre, illetve minden földi létezőre. Vizsgálja, hogyan jelenik meg az erkölcsi személy problémája az élet végén (a halál definíciója) és az élet elején (az élet kezdetének meghatározása, s az embrió illetve a magzat morális státuszáról folytatott vita.)

Végül az előadás a személy önazonosságának, a személyes identitás kérdésének problémáját vizsgálja a szabad akarat, az Odüsszeusz szerződés és a demencia, s végül az asszisztált reprodukív technikák vonatkozásában. Itt kiemelten kezeli a fogyatékoság megelőzése megengedhetőségének, illetve a szülők által választott fogyatékoságnak a kérdéskörét.

Dósa Ágnes: A cselekvőképesség fogalmának szerepe a bioetikában

Kakuk Péter: A génállomány védelme és az emberi jogok

Az UNESCO 1997-ben fogadta el Az emberi génállomány és az emberi jogok egyetemes nyilatkozatát. A nyilatkozat két olyan célkitűzés között oszcillál, melyek összeegyeztetésére tett kísérlet számos emberi jogi és filozófiai problémát vet fel. Egyrészt, támogatja azt az alapvető emberi jogi gondolatot, mely szerint a személy értéke genetikai jellegzetességeitől független. Másrészt, nem nagyon képes elkerülni az ember biológiai aspektusainak „felszentelését” azzal, hogy az emberi genomot belső értékkel ruházza fel. Előadásomban a nyilatkozat alkotási folyamatáról fennmaradt dokumentumokat vizsgálom a személy és a fajvédelem XX. századi dilemmáinak kontextusában.

Bánfalvi Attila: A személy(esség) halála és feltámadása a modern medicinában

A modern medicina történetének egyik alapvető ellentmondása az, hogy a betegségekkel szembeni küzdelem technikai sikerei a személy és a személyesség háttérbe szorulásával jártak együtt. Az egyén hallhatatlanná tételének programja a medikalizációban bontakozik ki, amely azzal, hogy az életproblémákat testi mechanizmusokra redukálja, zárójelbe teszi a személy biológiaián túli sajátosságait. Az utóbbi években a pszichoszomatikus betegségek kategóriájában, a placebo hatásban vagy az új pszichiátriai zavarokban a személy a biomedicina kultúrájának tudattalanjaként újra felbukkan. Az orvos vizsgáló attitűdje immár a „hol fáj?”-ról a „mi a problémája?”-ra helyeződött át, jelezve a medikális horizont tágításának szükségességét. A medicina viszonya a személyhez a modernitás történetében többszörös átalakuláson megy keresztül, amely egyben – minthogy a modernitás kitüntetett intézményéről van szó – a kulturális változásokat is tükrözi.

Kelemen István: A személy teóriája és a személy praxisa

Az előadás a Wittgenstein tanítvány „bioetikus” Stephen Toulmin pályaképét keretül használva, az etika és bioetika, a teória és a praxis viszonyát járja körül, különös tekintettel a „személy” fogalmának kontextusaira.

Nemes László: Neuroetika és személyes azonosság

Az elmúlt évek bioetikai diskurzusain belül a neuroetika felbukkanása jelenti az egyik legfontosabb fejleményt. A neuroetika új – részben korábbi, főleg a génetikával kapcsolatban tárgyalt, ugyanakkor a filozófiai háttért illetően szubsztantívabb – szempontok bevonásával közelít az idegtudományok rohamos fejlődésével és a klinikai neurológia új technológiai lehetőségeivel kapcsolatban felmerülő etikai kihívásokhoz. Lévéen a személyes identitás hagyományos megközelítései jórészt a mentális szinten jelentkező folytonosság dilemmáira irányulnak, a személyes identitás bioetikai problémái mind teoretikusan, mind gyakorlati vonatkozásait illetően elsősorban a neuroetikán belül helyezhetők el. Előadásomban egyrészt áttekintem a neuroetika kibontakozásának folyamatát, a fő kérdésköröket és megközelítéseket, másrészt kitérek azokra a specifikus etikai kérdésekre, amelyek azokhoz a lehetőségekhez kapcsolódnak, amelyek lehetővé teszik mentális életünk idegtudományi eszközökkel (elsősorban agyi képalkotó eljárásokkal) történő jobb megértését, illetve az annak befolyásolására alkalmas klinikai terápiák (így a pszicho-neurofarmakológia, a transzkraniális mágneses stimuláció vagy a mély-agyi stimuláció) révén merülnek fel. A centrális kérdés az, hogy milyen – hagyományos vagy új típusú - etikai dilemmákat vet fel olyan eszközök alkalmazása, amelyek a központi idegrendszeret célzó beavatkozások révén drasztikusan megváltoztathatják nyilvános és magánjellegű személyes identitásunkat.

Tóth János: A személy környezetetikai kontextusai

A hagyományos nyugati etika emberközpontú, mivel csak az embernek tulajdonít erkölcsi vagy belső értéket (intrinsic value), minden más viszont csak instrumentális értékkel rendelkezik. A filozófusok Platóntól Rawlsig jelentős energiát fordítottak annak megmagyarázására, hogy mi teszi egyedül az embert érdemessé az erkölcsi bánásmódra. Ezek az érvelések – amelyek többnyire a lélekre, az észre vagy éppen az erkölcsre hivatkoznak – arra épülnek, hogy bebizonyítsák az ember felsőbbrendűségét a természettel szemben, s így megalapozzák és igazolják az ember természetpusztító magatartását. A környezetetika általában elítéli ezt a gondolkodást és fontos sajátossága a személy fogalmának antropocentrikus vagy nem-antropocentrikus alapokon álló újraértelmezése, ami egyúttal megalapozza a nem-emberi entitások tiszteletét és védelmét.

A pozitív konnotációjú antropocentrizmus és humanizmus helyett a negatív konnotációjú humánsovinizmus fogalmát Richard Sylvan az elsők között kárhóztatja, és amellet érvel, hogy az embernek a természettel szemben is van erkölcsi kötelessége. Ahogy Sylvan, úgy Hans Jonas is elítéli az antropocentrizmus tradicionális felfogását, és helyette a másokért és a jövőért is felelősséget vállaló személy fogalmát hangsúlyozza.

A személy fogalmának egy radikálisan új típusú (nem-antropocentrikus) értelmezését javasolja az utilitarista alapokon álló Peter Singer, aki amellet érvel, hogy minden érző lényt személynek kell tekintenünk. Ugyanis a gyakran hivatkozott magasabb rendű kritériumok (gondolkodás, beszéd, erkölcsi érzék) következetes alkalmazása esetében számos embert ki kellene zárunk az erkölcsileg figyelembe veendő entitások köréből, ami viszont ellentétben áll a természetes erkölcsi intuíciónkkal.

A mélyökológia alapítója, az ököcentrikus alapokon álló Arne Naess ezzel szemben azt hangsúlyozza, hogy az ember és még inkább a személy határa nem eleve adott, hanem az ember az, amivel azonosítja

magát. Kétségtelen tény, hogy modern ember esetében a 'társadalmi én' a meghatározó. Ugyanakkor az archaikus embernél – ahogy posztmodern környezetvédőnél is – fontos szerepet játszik az 'ökológiai én'. Az önfejlődés, önkibontakozás, vagy ahogyan Naess mondaná: „önmegvalósítás” önként vezet el minket a körülöttünk lévő természeti világ megbecsüléséhez és védelméhez.

Kiss Lajos András: Az ember domesztikálása vagy transzformálása

Gondolatok a bionika, a biotika és a genetika etikai problémáiról

Számtalanszor ismert evidencia: az ember olyan lény, aki a világ fölötti hatalmát jórészt a saját természetének folyamatos átalakításával együtt gyakorolja. A betegségek elleni küzdelem legősibb formái, a mágia, de a békés termelői élet technikai megszervezése, illetve a háborúk, a genocídiumok kivitelezése, a demográfiai folyamatok kontrollálása etc. mind-mind arról tanúskodnak, hogy az ember a természeti folyamatokba beavatkozó kvázi-istenként jelenik meg a történelem során. Alapvetően diszharmonikus és excentrikus lények vagyunk, akik sem a külső, sem pedig a belső természetünkkel nem tudunk megbékülni. Ami az utóbbi évtizedekben oly fontossá tette ezeket a kérdéseket, az a természeti folyamatokba való beavatkozás korábban elképzelhetetlennek tűnő radikális lehetőségei. A bionika (az emberi „hús” és a műszaki eszközök, pl. a szívritmus-szabályozó összekapcsolása), a biotika (a biológia és az informatika összekapcsolása, pl. a számítógépekkel vezérelhető emberi agy problémái tartoznak ide), valamint és főképpen a genetika legújabb lehetőségei már végleg összezavarnak bennünket a szabad/nem szabad, etikus/nem etikus korábban természetesnek tűnő kódjainak használatában. Az előadás korunk ismert filozófusainak (Jürgen Habermas, Robert Spaemann, Francis Fukuyama, Peter Sloterdijk, Giorgio Agamben és Slavoj Žižek) felfogásait ütköztetve, egy „középutasnak” tekinthető álláspont mellett érvel az emberi természet radikális átalakíthatóságával kapcsolatos erkölcsfilozófiai kérdésekben.

Rózsa Erzsébet: A személy és a humán jelleg újraértelmezése a kortárs német diskurzusban

Az előadásban a Berlin-Brandenburgi Akadémia 2006-2009 közötti Humán-projektjének néhány alapkérdéséről lesz szó. A megközelítés szempontja Kant és Hegel személy-elméletének alkalmazhatósága mai bioetikai vitákban.

A konferencia szervezői:

Prof. Rózsa Erzsébet

Kutatóprofesszor
DE Kutatóegyetem
Bioetikai kutatócsoport
rozsa@puma.unideb.hu

Kőműves Sándor

Tudományos segédmunkatárs
DE Kutatóegyetem
Bioetikai kutatócsoport
s_komuves@yahoo.co.uk

